



Loğman Rəşidzadə

(əvvəli ötən saylarımızda)

Belə söhbətlər bizim məişətimizə o qədər daxil olmuşdu ki, bütün fanatikliyi və fantastikliyi ilə də sosial-psixoloji və ruhi tərbiyəmizdə müəyyən müsbət rol oynayırdı. Qonşumuzdakı kişi nə qədər qərribə olsa da, bu yuxudan sonra tamamilə başqa adama çevrildi; gedib tikintidə iş tapdı, pis veridirlərini tərgitdi, ailəsinin, uşaqlarının pasibanına çevrildi, az müddətdə hamı ona hörmət etməyə başladı. **Demək, insanı yalanla da, fantasnqomiyayla da tərbiyə etmək olarmış. Bizim kənddə belə əfsanələr, belə yalanlar, demək, həqiqətə xidmət edirmiş.**

Uşaqılıqdan Şeytana münasibətdə qərribə tərbiyə və yaddaşıla boy atmışdıq. Bizi ciddi-cəhdə Şeytandan uzaq tutmağa çalışırdılar: "Şeytana sataşma, Şeytani cinləndirmə", - deyirdilər. Bir sözlə, Şeytanla "dəymə mənə, dəyməyim sənə" prinsipi ilə rəftarı təlqin edirdilər. Həm də həzər-həlbət tapşırırdılar ki, "Şeytani şirnikləndirib özünə öyrətmə, cəlb eləmə, canına daraşdırma". Bütün bunlar mənəvi-psixoloji və əxlaqi tərbiyə vasitələri idi. Əslində pis əməllərin, lüzumsuz veridirlərin, qeyri-adekvat hərəkətlərin mənbəyi şeytani qaynaqlardır. Şeytan belələrini daha çox hədəfə alıb toruna salmağa çalışır.

Əmim Həcc ziyarətindən qayıtdıqdan sonra səfər təəssüratlarını başqaları kimi beləgətli və təmtəraqlı bölüşmür, real və praktik söhbətlər edirdi. Xüsusən, ziyarətdə suyun da, Şeytana atılan bir ovuc daşın da pulla satılması, onu heç açmamışdı: "Ədə, Həccə də pul tələsinə çeviriblər e..." - deyirdi. Şeytana daş atmaq məsələsinə xüsusi vurğulayırdı: "Səfər yoldaşım (adını etikə xatirinə çəkmirdi) dedi ki, Həsən, hazırlaş, indi Şeytana daş atmaq vaxtıdır. Pulumuzu verib bir ovuc daş almışdıq. Dedim, mən Şeytana-meytana daş atan deyiləm. Səkkiz oğlum var, qabağımda müntəzir dayanıb, evim, eşiyim, bir tikə çörəyim... İndi deyirsən, Şeytana daş atıb daraşdırım canıma, oturdugum yerdə özümü beləyə salım?.. Əmi canı, eləcə o bur ovuc daşı tulladım göyə, hərəsi bir adamın başına düşdü. Biri də yanımdakı yoldaşımın başına düşdü. Demə, Şeytan uzaqda yox, eləcə yanımdaymış ki..."

Bəli, bu, həmin tərbiyədir, illərin təcrübəsindən süzülüb

gələn psixoloji test: Şeytana sataşma, onu oyadıb canına salma...

İllüstrativ veridirlər, şit və mənasız əyləncələr, insanı girdabına salıb aparan eys-işrətlər tək cə fizioloji, mənəvi-psixoloji ağırlarla yadda qalmır, eyni zamanda sosial-siyasi bəlalərin təkan nöqtəsinə, mənbəyinə çevrilir. Biz, bu mənada pozitiv enerji verən, motivasiya yaradan musiqinin heç də əleyhinə deyilik... Lakin bütün bunları Şeytan toyuna çevirmək də olmaz axı...

Ötən əsrin yetmişinci illərində qələm dostlarımızla Şuşadaydıq. Şuşa Rayon Partiya Komitəsinin o vaxtkı birinci katibi, gözəl insan, böyük vətəndaş, əsl ədəbiyyat adamı Qəşəm Aslanov bir növ həmkar simsarlığıyla bizə xüsusi diqqət ayırmışdı. Raykom katiblərinin adama salam verməyə ərindikləri bir zamanda Qəşəm müəllimin bu qayğısı biz gənc qələm sahiblərinə əlahiddə bir yanaşma idi. Qəşəm müəllim bizi bir dəqiqə də gözdən qoymur, öz dərin ədəbi söhbətləri, zəngin həyatı təəssüratları, hər şeydən də öncə şirin yumorlu, incə siyasi eyhamlı zarafatları ilə gözlərimiz önündə yeni tipli raykom katibi obrazını yaddaşlarımıza bir az da dərinlən həkk edirdi. Şuşada bir neçə gün qonaq olduq. Sonuncu gün: "Gedib Cıdır düzünün də havasını ala. Şuşaya gəlib, Cıdır düzünü ziyarət etməmək günahdır", - dedi və bizi başına yığib Cıdır düzünə gətirdi. Pay-piyada, gəzə-gəzə gəldik. Nə yol idi ki?.. Raykomdan buraya beş-on addım ola-olmaya?.. Cıdır düzünü o baş-bu baş gəzdik. Xəzinə qayasını, Topxana meşəsini seyr etdik. Qəşəm müəllim Şuşanın başı bəlalı tarixinin elə səhifələrini və rəqlədi ki, bu hadisələrdən xəbərsiz olduğumuz üçün, düzü, bir az utandıq.

Hər yerdə çal-çağır, şadynalıq idi. Gülüş və qəhqəhələr, sevinc dolu nəğmələr aləmə bülənd olmuşdu. Cıdır düzü boyunca, yalan olmasın, on-on beş (bəlkə də çox) yerdə xudmani məclislər qurulmuşdu. Hər məclisin də ayrıca öz musiqiçiləri, sazəndələri və xanəndələri... Kababdan yeyib muğamatdan döşeyirdilər... **Qəşəm müəllimin sifəti bir anlıq tutuldu, köks ötürdü, içindən gələn bir yanıqla: "Bizi yıxsa, bu kababla muğamat yıxacaq. Erməni iş görür, biz də kababdan yeyib muğamatdan oxuyub "dalay-dalay" deyirik..."** - dedi. Bəli, müdrik ziyalımız sonrakı bəlalərimizi eləcə o vaxtdan görür, duyur, can ağrısıyla yaşayırdı. Bu vaxt nədənsə, yadıma Şeytanın toyu düşdü...

İfrat şadynalığın, eys-işrətin, çal-çağırın Şeytan əməli, yalan və illüziya olduğunu, son anda insanı özündən alıb tərki-dünyalığa apardığını kim bilmir?.. Bunun özü də bir fanatizmdir.

Eləcə, yaşadığımız çağda dövrümüzdə qəzetlərin, ekranların, saytların, bayağı və parlaq reklam şitlərinin, ürekbəlandırıcı ictimai-siyasi deklomasiyaların ruhumuza, qəlbimizə, şüurumuza zorla hopdurulmasının, necə gəldi dürtüşdürülməsinin mənası nə?.. Bəlkə insanları zombiləşdirmək, Şeytan tələsinə itələməkdir amacımız? Hara baxırsan çal-çağırdır, sərşəmlik təbliğ edən bayağı eys-işrət məclisləridir. Hər yerdə sanki, Şeytan toy edir. İnsan üçün normal düşünmək, psixologiyasını cilalamaq, mənəvi-əxlaqi gələnlərini ritmə salmaq, canını dincə qoymaq üçün nə vaxt qalır, nə macal. Elə bir halət yaranıb ki, Şeytanın toyuna uyan müasir insan, get-gedə, sanki ciddi həyat tərzindən uzaqlaşır, əxlaqi və mənəvi dəyərlərə istehza edir, səmimi düşüncələrə nifrət bəsləyir, şirin, cəlbədicə şeytani ehtirasların qoynunda xumarlanır. Bizim informasiya və təbliğat vasitələrimiz, mədəni-kütləvi arsenalımız da sanki bu təhlükəli oyunun məşq meydanı olmuş, bu təhtəlsüür təcavüzün himayəçisinə çevrilmişdir. Hara baxırsan, "dur, oyna, çal, oyna", "şit tamaşalar, bayağı mahnılar, düşük seriallar, əttökən rəqslər... Nə etmək olar, bəlkə nicat eləcə bundadır, bu şeytani həvəs və ehtirasdadır?..

Ümid

Ümid insan həyatında ən güclü və etibarlı motivasiyadır. Ümid, inamdan, daxili təpərdən, mənəvi dəyanətdən qaynaqlanır. O, adamı səfərbər edir, ruhun gərdisini sabahlara pərvazlandırır, insan daxilində köklü inanc yaradır. İnanc, inam isə insanın ruhi-mənəvi potensialının təməl prinsipidir. Bununla qeyri-müəyyənliyi yenmək, qorxunun üzərinə getmək, hətta ölümə qalib gəlmək olur. Düzdür, ümidin də sonu yalana, illüziyaya, özünüaldatmaya, özünütələqinə gedib dırənir. Amma bu hissdə, bu duyğuda şəfəverici bir eleksir də yaşayır. Və bu cövher uzun müddət, elə lap dəyə bilər ki, illər boyu səni qoruyub yaşada, ömrünü uzada bilir. Yarımcı işlərini yoluna qoya bilsən, arzuladıqlarını reallaşdırırsan və s. Çünki ümid hissi insan orqanizmində elə halətlər yaradır ki, sən mövcud həyatını, hətta dəyişə bilsən.

İnsanlar həqiqət yox, onları yaşadacaq illüziya axtarırlar.

Anais Nin

Bu hissi-emosional vasitə ilə hüceyrə yaddaşını oyadır, ölmüş toxumalarını dirildib bərpa edir, ömrünü uzadır, hətta vaxtsiz gəlmiş ölümə də qalib gəlişən. **Təsədüfən demirlər ki, sonda ümid ölür. Bəli, ümidin sonu, həm də insanın sonudur. İnsan xarakteri və təbiəti belədir.** İnsan orqanizmi dəqiq mexanizm kimidir. O, istənilən anda özünü dəyişər, həyatını idarə edib lazımı ritmə salar, tükənmiş əzalarını bərpa edər, hətta cavanlaşdırı bilər. İnsan belə qeyri-adi addımlar atıb möcüzələr yaratmağa qadirdir. Sadəcə, bunu istəmək və etmək lazımdır. Bunun mayasında isə ümid dayanır... Ümidsizlik hər şeyi puç edib dağıdır.

Yazıçı O"Henrinin "Son yarpaq" hekayəsi çox məşhurdur və bəlkə də onu oxumayan yoxdur. İnsan ümidi haqqında, insan inamının tükənməzliyi və insan xarakterinin qeyri-ədiliyi barədə son dərəcə təsirli bir hekayətdir. Xəstə otaqda uzanıb, gözlərini pəncərədən bir nöqtəyə zilləyib. Yarpaqlarını soyunmuş bir ağacdadır diqqəti, daha doğrusu, ağacın budağından salınmış sonuncu sarı yarpaqda. Amansız payız küləkləri bu yarpağa gah divan tutub ora-bura çırpır, gah da ona asta-asta sığal çəkir. Xəstənin nəzərləri yarpaqda donub qalır, yarpaq onun üçün ümid ünvanına çevrilir. Öz-özünə düşünür ki, nə qədər ki, yarpaq budaqdan üzülməyib, mən də ölməyəcəm. Günlər ötür, küləklər tüğyan edir, son yarpaq mərd-mərdənə budaqdan asılıb qalır. Sanki xəstəyə son ümid yeri kimi lazım olduğunu bildiyi üçün özünü dəli küləklərin ağzına vermir. Amma, sən demə xəstənin son yarpağı ümid yeri kimi nişanladığını bilən bir rəssam bu ümidi göyertmək üçün həmin sonuncu yarpağı rəsm edib budaqdan asıbmış. Xəstənin inamınca həmin yarpaq düşməyə qədər o ölməyəcək. Beləcə həmin illüziyaya da ömrünü uzatmış olur. Bəli bu, ümidir. Ümid saralmış bir yarpağın saplağından da asılıb qala bilər. **Ümid insanı tərkdəndə, həyat da tərkdədir. Bəlkə də, intihar edib həyatına qıyanlar ən son anda yaşamağa ümidlərini itirənlərdir?..**

Belə məqamda Nitschenin bir fikri yada düşür. Onun fikrincə ümid xəstəlikdir və insan əzablarının uzanmasına xidmət edir. Bu barədə qədim bir yunan əsəri də mövcuddur. "Şouşəndən qaçış" filmində

də ümid hissi təxminən bu şəkildə interpretasiya edilir: "Ümid qorxulu hissdır. O, adamı dəli edə bilər." Bu mövqeləri müəyyən mənada bölüşmək olar. Amma ümidin insan orqanizminə, onun hiss və duyğularına, sosial həyatına bəxş etdiyi motivasiyanı, melatoninin formalaşmasına xidmət edən yaradıcı gücünü də unutmamaq olmaz. Bu isə hər bir bəşər övladına lazımdır. **Axı həm də "ümidsiz Şeytandır."**

Bu yaxınlarda qəzetlərin birində **"Tanrılar bu adamın arzusunı yerinə yetirəcək"** adlı bir yazı oxudum. Yazı məni alıb apardı, içimi tərpətdi...

Hekayət XX əsrin ən böyük nüvə fəlakətindən, Amerika Birləşmiş Ştatlarının Xirosima və Naqasaki şəhərlərinə atom bombası divanından danışır. Nəql edilir ki, Xirosimaya atom bombası atılarda Sadako Sasaki adlı qızçıqaz da bu şəhərdə yaşayırdı. Atom bombası onların evindən, sadəcə 2 kilometr uzaqlığa düşmüşdü. Ona qızçıqazın cəmi 2 yaşı vardı. Sadako və ailəsi möcüzəli şəkildə buradan qaça bilmişdilər. Həm də, heç bir xəsarət almadan. İlk baxışdan hər şey yaxşı və normal idi. Sadako məktəbə gətirdi, həvəslə oxudu, fəal və əlaçı şagird oldu. 12 yaşına çatanda onun bədəninin müxtəlif yerlərində qərribə şişkinliklər, qara ləkələr və yaralar peyda oldu. Həkimlər ona "atom bombası xəstəliyi" adı verilən qan xərcəngi diaqnozu qoydu.

Sadako xəstəxanada yatdığı zaman sinif yoldaşlarından biri ziyarətinə gəlir. Yanında gətirdiyi qızılı rəngli kağızdan oriqami sənətindən istifadə edərək Durna quşu düzəldir və ona verir. Sonra da bir yapon əfsanəsini nəql edir: "Xəstə biri əgər kağızdan 1.000 ədəd durna quşu düzəltmə, tanrılar bu adamın arzusunı yerinə yetirəcək və onu sağlamlığına qovuşduracaq". Sadako bu sözləri eşitcək qəlbi ümidlə dolur, xəstəliyini mərdliklə qarşılayıb kağız durnaları hazırlamağa başlayır. Büküdü hər durna ilə danışır və təmiz qəlbindən gələnləri deyir: "Qanadlarınıza əmin-amanlıq yazacağam. Beləliklə, bütün dünyada uça biləcəksiniz".

Təəssüf ki, balaca Sadakonun ömrü 1.000 durna düzəltməyə yetmədi. Yoldaşları əskik qalan 356 durnanı hazırlayıb onunla birlikdə dəfn etdi.

(ardı gələn sayımızda)